

SUPLEMENT ESPECIAL ■ DISSABTE, 6 D'ABRIL DEL 2019

EN RESIDÈNCIA

CREADORS ALS INSTITUTS DE BARCELONA

ara

01. PROCESSOS DE CREACIÓ ALS INSTITUTS

“AQUÍ HEM TROBAT UN ESPAI PER PENSAR”

Cada vegada sorgeixen més iniciatives per acostar dos mons que ja fa massa temps que es van allunyar: el de l'educació i el de la cultura. Una de les pioneres va ser En Residència, un programa de l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) i el Consorci d'Educació de Barcelona que aquest any celebra la desena edició introduint creadors als instituts de la ciutat. Una dècada reivindicant que l'escola, com l'art, és –ha de ser– un espai per pensar.

Coordinadora del suplement i textos

LAIA SERÓ

Està asseguda al braç d'una cadira verda, la típica de les aules magnes dels instituts, i es refà el monyo mentre els espera. Fa pocs segons que ha sonat el timbre del canvi d'hora i,

al davant de la directora d'escena Anna Serrano, ja es van col·locant els alumnes. La saluden. Són una quinzena. Es van asseient. Les cadires no segueixen cap ordre aparent. Alguns adolescents hi posen les cames encreuades a sobre; també hi ha el clàssic cul relliscat, i diversos mòbils a la vista. Però a ella no li molesta. Les postures que fa el grup ja denoten que la que ve a continuació no és una sessió convencional. I és així: les pròximes dues hores els farà aixecar-se i moure el cos com si fossin un gif, sortiran de l'aula per gravar un somni que els hagi trastocat, caminaran

per l'aula com si un gos imaginari els estirés la corretja, recitaran la seva rutina en els més de deu idiomes diferents que parla la classe, es posaran la cadira al cap mentre pronuncien frases a l'uníson... Tot per mostrar-los que l'art és una manera de connectar, que l'art va més enllà dels pinzells.

Serrano és una de les artistes del programa En Residència i, com la resta de creadors que hi participen cada any, aquest curs ella combina una sessió setmanal a l'Institut Montjuïc amb altres projectes artístics personals. Des del 2009, aquest projecte impulsat per l'Institut de Cultura de Barcelona en col·laboració amb el Consorci d'Educació de Barcelona proposa que els centres públics d'educació secundària facin espai per a una nova assignatura compartida entre alumnes, docents i un artista de l'escena artística barcelonina. Es tracta que al llarg de tot un curs, i dins l'horari lectiu, creadors de disciplines i generacions

molt diverses desenvolupin un projecte artístic juntament amb un grup de joves, des de la ideació fins a la presentació. “Tots comparteixen la creació: En Residència no són tallers, són processos de creació artística reals”, explica Carles Giner, que dirigeix el projecte. De fet, l'obra que culmina el procés la signen tant l'artista com els alumnes, i algunes han estat adquirides per col·leccionistes d'art.

Com Serrano, en els deu anys d'història del programa En Residència hi han passat 101 artistes visuals, dramaturgs, escriptors, coreògrafs i escriptors. El resultat de tots els processos de creació es podrà veure a l'exposició *Aquí hem trobat un espai per pensar*, que s'inaugurarà l'11 d'abril al Centre d'Art Contemporani de Barcelona - Fabra i Coats i es podrà veure allà mateix fins a finals de juny. “Molts alumnes, quan s'acaba el curs, ens han dit que aquí han trobat un espai per pensar”, expliquen Núria Aidelman, Laia Colell i Agnès Sebastià, les integrants de l'associació A Bao A Qu, que va cooperar amb l'Institut de Cultura de Barcelona i el Consorci d'Educació de Barcelona en la ideació del programa ara fa una dècada. Va ser plegats que van concebre el quadrilàter autònom que sosté totes les residències i que està format per l'artista, dos docents, els alumnes i un mediador, que tria l'artista –per aquest programa hi han passat des de la cantant Maria Arnal fins a l'artista internacional Francesc Torres– i coordina les residències.

Un retrat de l'adolescència

Però a l'aula de l'Institut Montjuïc Serrano no està sola. En un segon pla l'acompanyen dos professors del centre i Alicia Gorina, la cap del servei educatiu del Teatre Lliure, que ocupa la figura de mediadora del procés. “Al principi tothom se

sent desplaçat: el creador normalment treballa sol, el docent normalment no ha de compartir l'aula i l'alumnat està descobrint un món nou”, afegixen des d'A Bao A Qu. En aquest procés, després d'unes setmanes d'incertesa, sorgeixen els vincles i tot comença a fluir. Serrano no és l'única que diu que els adolescents estimen de seguida.

Durant les següents sessions els alumnes reflexionen sobre els temes que els preocupen, es posen a prova, escriuen o ballen, es documenten i descobren la seva ciutat, sovint visiten museus o altres centres culturals. Però no és fins gairebé la primavera que l'obra comença a agafar forma.

Llavors sorgeixen obres artístiques que qüestionen sistemes com l'institut o la família, reflexionen sobre el barri on viuen –i que sovint desconeixen–, recuperen la memòria de la ciutat o posen paraules als pensaments que els preocupen com a persones en definició. També la forma que acaben prenent les cerques són diverses: exposicions plàstiques, *performances*, recitals de poesia, espectacles de dansa contemporània, peces de fang... “Al final aprenen que l'art no és només dibuixar o fer escultu-

Los Corderos van treballar a l'Institut Milà i Fontanals. PEP HERRERO

L'ACCÉS A LA CULTURA està reconegut als Drets Culturals de la Unesco. Tot i així, les oportunitats culturals en ciutats com Barcelona no són les mateixes per a tothom. Més enllà de l'Eixample, Gràcia i Sarrià, l'oferta de formació artística cau dràsticament

Salvador Juanpere va realitzar l'obra *Deu mil hores* –que il·lustra la portada d'aquest suplement– amb l'Institut Infanta Isabel d'Aragó l'any 2009-10. EN RESIDÈNCIA

ra, sinó una manera d'estar, de pensar, de comprometre't amb el món", afegeixen des d'A Bao A Qu, que han coordinat més de 50 residències des de l'any 2009.

Desigualtats culturals

Durant molt de temps, si hem de jutjar pel nombre creixent d'iniciatives com En Residència, el món de la cultura i el de l'educació han estat massa allunyats. "Volem connectar més aquests dos sistemes que tradicionalment han estat aïllats i alhora contribuir a la transformació educativa", explica Carles Giner. Però el director del programa encara parla d'un altre objectiu: la lluita contra les desigualtats culturals. "A Barcelona no podem dir que tots els joves tenen les mateixes oportunitats culturals", lamenta. I es remet a un mapa que va presentar el consistori el desembre passat, on es veu que la ciutat té tres zones molt ben cobertes amb espais de formació artística pública i privada –l'Eixample, Gràcia i Sarrià– i d'altres de mal o gens cobertes.

COMPLICITATS DESPRÉS D'UNES SESSIONS EN QUÈ TOT HOM SE SENT ESTRANY, EMERGEIXEN ELS VINCLES

El Museu d'Art Nacional de Catalunya (MNAC) és un dels equipaments que participa com a mediador en el projecte En Residència. I si el Teatre Lliure va creure que Serrano era la creadora adequada per a l'Institut Montjuïc, l'any passat la cap del departament d'educació del MNAC, Teresa González, va proposar conjuntament amb A Bao A Qu l'artista Mariona Moncunill. L'obra resultant es va titular *De sis a sis: allò que no es veu*, i explorava com funciona un museu. González reconeix que el procés de creació també els va capgirar a ells: des d'aleshores el MNAC utilitza metodologies més participatives quan els visiten els més joves i la relació

entre els treballadors s'ha fet més estreta. Disparar la reflexió dins de les institucions és també un dels objectius d'En Residència. ¿Noteu que les joves que us visiten s'interessen més per la vostra col·lecció? "Cada vegada més, tot i que qui pensi que els joves no estan implicats en la cultura s'equivoca: els seus espais són uns altres, i els adults no hi som".

"MOLTS PROJECTES ACABEN SENT CRÍTIQUES AL SISTEMA EDUCATIU"

LLUÍS VALLVÉ, MESTRE I DIRECTOR DEL CENTRE DE RECURSOS PEDAGÒGICS DE SANT ANDREU

Ara fa deu anys que un grup de persones es van asseure per pensar remei a una de les distàncies més feridores de la societat: la que hi ha entre el món de la cultura i el de l'ensenyament. Entre elles hi havia Lluís Vallvé com a representant del sector educatiu. "Vèiem que érem tan lluny!", recorda. Aleshores era tècnic de l'àrea d'innovació del Consorci d'Educació de Barcelona, l'ens que gestiona els centres educatius de la capital. Avui és director del Centre de Recursos Pedagògics (CRP) de Sant Andreu, que treballa activament per introduir l'art als centres de secundària.

Com va ser la primera edició?

Fa deu anys el discurs de propostes com En Residència no era hegemònic. Hi havia plans pilot que avalaven que aquesta era la bona direcció, però ens va costar trobar els tres primers instituts. Els que ho van fer es van arriscar. I ara, en canvi, si no surten escollits els sap greu.

Què ha canviat?

Els instituts s'estan obrint, cada vegada hi ha més propostes com aquesta... Això sí, el professorat que hi participa ens segueix parlant de la dificultat de gestionar la incertesa que provoca enfrontar-se a un procés de creació obert que no sabem com serà, perquè no tindria gràcia saber-ho. A l'escola acostumem a gestionar processos molt seqüenciats; gestionar-ne des de la incertesa ens neguiteja a tots.

Quins temes acaben sortint més?

Hi ha hagut processos creatius que han parlat d'identitat, de gènere, de *bullying*... I del sistema educatiu, que ha rebut crítiques fortes de l'alumnat i dels creadors.

No molesta els centres, això?

Hi ha hagut processos complexos que ha costat de gestionar. Luz Broto, per exemple, va reflexionar sobre els límits del sistema educatiu amb la peça audiovisual *Un dia sense profes* [sobre com una escola sencera s'organitza per funcionar sense docents], i això va posar en tensió l'organització de l'institut. Al final, En Residència ens posa de manifest que podríem treballar d'una altra manera. Cal reflexionar-hi.

I el centre repeteix?

És un assidu.

Els instituts, aleshores, busquen aquesta tensió?

Entenen que l'alumnat que ha passat per aquest procés pensa diferent. De fet, hi ha joves que en una altra activitat no troben el seu espai, i aquí sí. A més, les residències també acaben funcionant com a laboratoris d'experimentació per al mateix professorat.

En quin sentit?

En Residència els ajuda a redefinir les franges horàries, a atrevir-se a introduir el treball per projectes, a introduir canvis en la rutina del centre...

Costa?

La normativa actual ja ho permet, el que costa és canviar l'imaginari de les persones. Però per això també calen polítiques culturals, i aquest és el repte que tenim ara al davant.

02. EXPOSICIÓ AL CENTRE D'ART CONTEMPORANI - FABRA I COATS

DE QÜESTIONAR L'ESCOLA A DESPULLAR-SE EMOCIONALMENT: LA CREACIÓ S'INSTAL·LA A L'INSTITUT

QÜESTIONAR. CAPGIRAR. TRANSFORMAR ELS SISTEMES

FOTOS: EN RESIDÈNCIA

LUZ BROTO, ARTISTA VISUAL
Institut Doctor Puigvert

'Un dia sense profes', un film crític amb el sistema educatiu

Una de les primeres escenes mostra la directora de l'institut asseguda en una cadira verda; l'han citada un grup d'alumnes de 1r d'ESO. "Volem demostrar que som prou responsables per estar un dia sense cap adult que ens supervisi", li exposen. I ella, seriosa, els diu que abans d'acceptar la proposta necessita saber com tenen pensat sobreviure aquelles hores. El que ve a continuació són 46 minuts que narren la història d'un institut barceloní que, impulsat pels alumnes més petits del centre, aprèn què significa autogestionar-se, comunicar-se, responsabilitzar-se. Aquesta és, de fet, una de les funcions d'En Residència: interpel·lar les institucions artístiques i educatives, qüestionar els sistemes establerts. El resultat és una peça audiovisual que es titula *Un dia sense profes*, i que firmen els protagonistes encapçalats per Luz Broto, l'artis-

ta que estava en residència aquell any a l'Institut Doctor Puigvert i que va guiar el procés durant tot el curs. "El que havia de ser una petita aventura que visquéssim junts i que recordéssim durant molt de temps es va convertir en un exercici de llibertat i de negociació del que és possible i el que no", recorda Broto, que insisteix que la temàtica la van triar els mateixos alumnes. Ella, de fet, els havia proposat explorar els límits de la ciutat, però els processos de creació són així: "No saps mai com acabaran; al principi provoca vertigen, però crec que plegats hauríem d'aprendre a tirar-nos més a la piscina", afegeix l'artista. Pregunta obligada: ¿la proposta no va generar tensió a l'institut? Luz Broto ho nega. "Les petites friccions és sa que hi siguin, t'indiquen que estàs tocant alguna cosa que era necessari que es toqués".

DIR. DIR-SE LES PARAULES. LA VEU. L'ACCIÓ

MARTÍ SALES, ESCRIPTOR
Institut Narcís Monturiol

L'adolescència, un pou d'on brolla "pur or i petroli"

Una de les primeres publicacions del blog narra com, un 21 de novembre, el grup va anar caminant des de l'institut fins al castell de Torre Baró. La consigna era parar atenció a tot; extreure els sentits. "Per treballar la sensibilitat, un *sine qua non* de la creativitat, cal practicar amb exercicis d'atenció: al final es van adonar que el món que tenen davant del nas no l'havien mirat mai", diu l'escriptor Martí Sales, l'artista resident al centre –el Narcís Monturiol, del barri de Montbau– que aquell matí els havia proposat el passeig. I l'activitat va funcionar: van trobar una placa amagada amb una reflexió sobre l'educació, van parlar amb gent gran del barri, van descobrir llegendes ubicades a la zona.

Amb exercicis com aquest, lectures de poemes que els semblaven estranys, visionats de pel·lícules que trobaven més estranyes encara –"Són materials que els ensenyen

que hi ha altres maneres de narrar el món més enllà de Harry Potter"– i moltes sessions escrivint de manera lliure van acabar confeccionant *Orgull de classe* juntament amb Maria Arnal i Anna Pantinat, una peça escènica que van presentar a la Setmana de la Poesia. El de Sales és, de fet, un dels projectes de l'exposició *Aquí hem trobat un espai per pensar*, que juga amb això d'activar la paraula, d'experimentar amb l'escriptura.

Més enllà de les vergonyes del dia de la funció, l'escriptor diu que l'experiència d'acostar-se al món adolescent és un "termòmetre brutal" del món en què vivim. Convida el professorat a relacionar-s'hi d'una manera menys políticament correcta; i a tot-hom a acostar-s'hi: "Fa ganes de dir «Deixeu de tractar els adolescents com si fossin subnormals, tenen molta sensibilitat, són com un pou, només picant una mica a terra brolla pur or i petroli»".

77 OBRES ARTÍSTIQUES

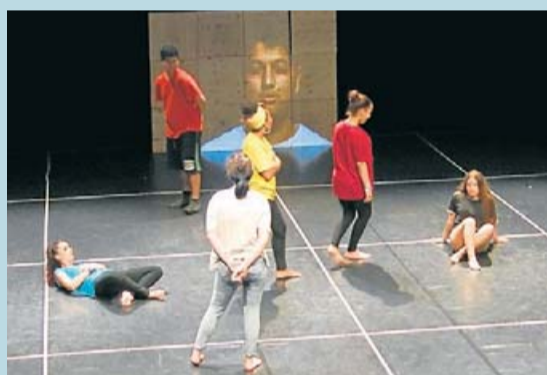
Són les que s'han creat als instituts en 10 anys dins del programa En Residència. Lluny de l'artista que crea en solitari, cada vegada més propostes promouen l'art en diàleg

L'estada d'un artista dins d'una aula de secundària fa que aflorin temes que mai havien sortit a classe. Potser perquè el currículum no ho permet, potser perquè costa canviar els hàbits. Per conèixer com són els processos de creació que emergeixen de la col·laboració entre artistes i alumnes, l'ARA ha parlat amb cinc dels creadors

que han fet residències als instituts de Barcelona. Són cinc dels 77 projectes realitzats al llarg de les nou primeres edicions del programa En Residència –l'edició actual encara no s'ha acabat–, que es podran veure a l'exposició *Aquí hem trobat un espai per pensar*. A través d'elements del procés de creació i de reflexions

d'alumnes i creadores es mostren les recerques i les preguntes que hi ha darrere de les obres artístiques realitzades. L'exposició, que s'estructura en diferents àmbits temàtics, està comissariada per A Bao A Qu. Es podrà visitar del 12 d'abril al 30 de juny al Centre d'Art Contemporani de Barcelona - Fabra i Coats.

POSAR EN JOC ELS SONS, EL COS

TONI MIRA, COREÒGRAF
Institut Josep Comas i Solà

Coreografies per dir: "Soc així, i què?"

Un escenari, una taula d'Ikea i el teu cos. Al fons, enfosquides, desenes de persones de públic. Així comença *Nosotros*, l'espectacle de dansa que el coreògraf Toni Mira va crear amb un grup d'alumnes de l'Institut Josep Comas i Solà fa un parell d'anys. "Sortir a ballar sense res més que el teu cos fa por", reconeix l'artista. Va costar diverses sessions aconseguir els primers moviments, recorda. De fet, Mira diu que, al principi, els alumnes no volien ni descalçar-se; encara menys tocar-se o moure els malucs a classe. "El cos no menteix i deixar-lo al descobert, desfer-te de les coses que el tapen, fa vergonya, sobretot durant l'adolescència", explica.

Però malgrat les recances del principi, el grup ho va aconseguir. Mira i els joves van muntar una obra col·lectiva en què, a través de la dansa, explicaven els seus anhels, els seus odis, els seus objectius a la vida: "No suportó la gent racista", "Tinc ganes d'anar al meu país", "Vull ser feliç", explica Mira que recollia la posada en escena. L'obra es va titular *Nosotros* i la van presentar al públic la primavera de l'any 2017 al Mercat de les Flors. "La dansa és un mitjà per despul·lar-se anímicament i emocionalment i dir: «Soc així, i què?»", reflexiona.

La de Mira i els alumnes de l'Institut Josep Comas i Solà és una de les obres que, al llarg dels deu anys d'En Residència, han experimentat amb nous llenguatges, com els sons i els cossos.

PETJADES DE LA CIUTAT

MARC LARRÉ, ESCULTOR
Institut Joan Boschà

Blocs de fang per reflexionar sobre la ciutat

Quan saps les històries que van passar al teu carrer, mai el tornes a mirar de la mateixa manera; i si te les expliquen *in situ*, lluny dels llibres de text, segur que les recordaràs molt més temps. Perquè la vivència fixa el coneixement, opina l'escultor Marc Larré, i per això ell, quan va fer la residència al Institut Joan Boschà, va decidir treure l'alumnat al carrer: "Vam passejar molt per la ciutat, i ho vam fer amb una mirada crítica; no tant des de la memorització d'allò que ens és donat, com sovint passa a l'escola, com des del qüestionar-se què hi ha allà". Façanes modernistes, el trànsit de la ciutat, treballadors precaritzats de restaurants turístics, comerços històrics... D'aquestes sessions en va sortir l'obra *Contactes*, un conjunt de peces de fang que reflexionen sobre Barcelona i els que l'habituen. Dos exemples: una superposa el relleu d'un panot de Gaudí amb la traça d'un neumàtic de cotxe com els que el trepitgen cada dia; una altra suma la forma d'una llamborda del centre històric desgastada pel taló de les prostitutes de la Rambla amb el colze d'un cambrer de temporada. "Vam contraposar el valor simbòlic amb el valor d'ús, que entra en joc amb la fricció del cos del ciutadà", explica Larré. Però no només ell aborda aquest camp: tal com mostra l'exposició, explorar i redescobrir els barris i la ciutat és una de les inquietuds més recurrents dels projectes En Residència.

MEMÒRIES I INTROSPICCIONS

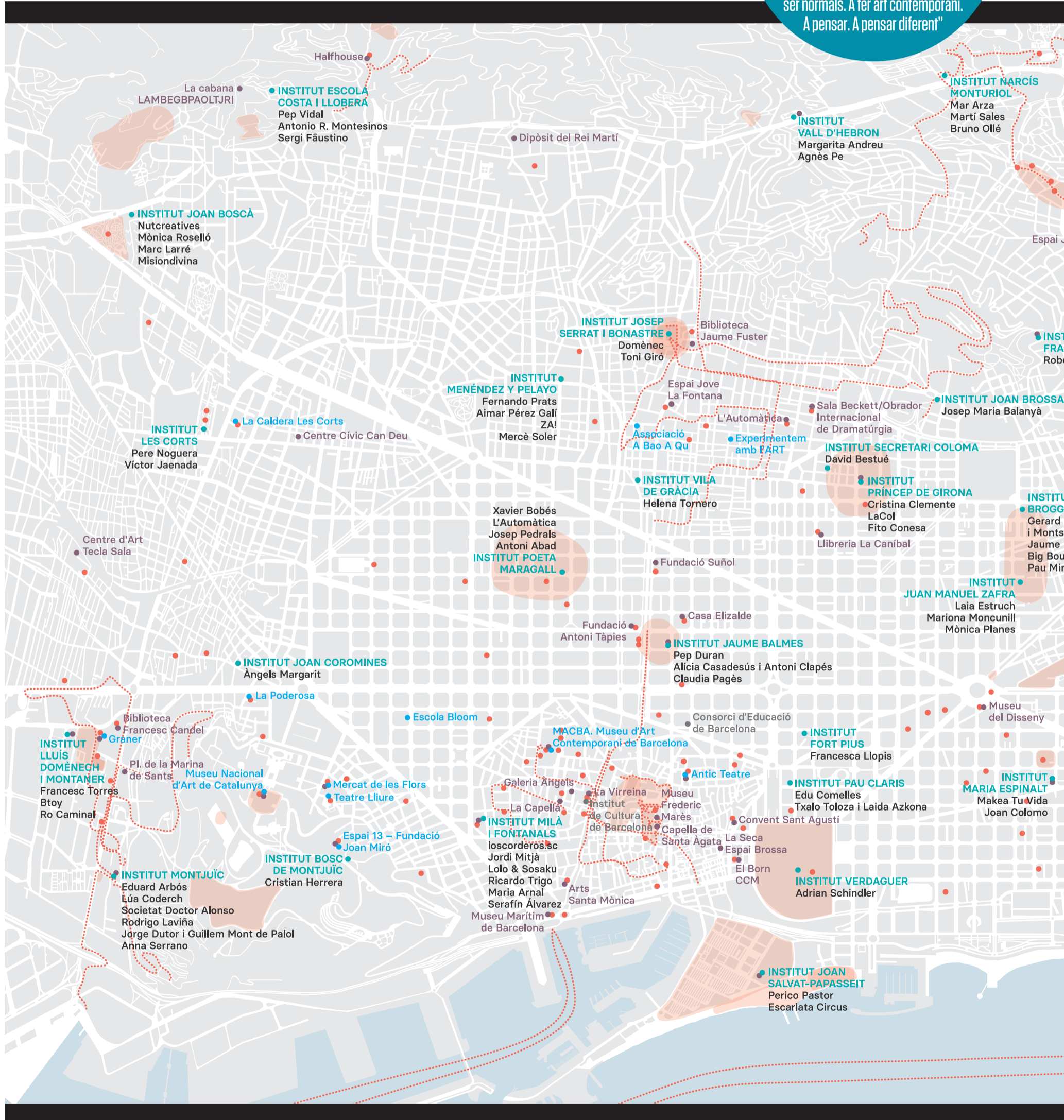
ISABEL BANAL, ARTISTA VISUAL
Institut Barcelona-Congrés

Càrregues físiques, càrregues mentals

Una noia turista que carrega, a l'esquena, una motxilla de muntanya; una àvia que traguina un carro d'anar a comprar; un treballador amb armilla fluorescent que trasllada unes escales metàl·liques. Cada vegada que Isabel Banal troba fotografies de persones carregades als diaris busca les tisores, retalla el paper i enganxa la figura sobre un fons blanc. L'objectiu és visibilitzar les càrregues "del nostre temps" i reflexionar sobre els pesos que arrosseguem. Banal recorda que, més enllà del pes físic, les persones també duem amb nosaltres records, memòries, desitjos. I aquest va ser el debat que va tenir amb els alumnes de l'Institut Barcelona-Congrés quan va anar-hi a fer una residència ara fa vuit anys. "Van agafar molt ràpid la metàfora", recorda. Segurament perquè els adolescents són un dels col·lectius que més pes carreguen: motxilles plenes de deures, maletes que els han acompanyat en processos de migració, necessers de maquillatge, bosses d'esport... D'aquesta reflexió en va sortir la instal·lació *Equipatges de mà*, un conjunt d'objectes en miniatura que remetien al concepte de càrrega i que estaven suspesos en l'espai. "Aquell curs van trencar molts dels prejudicis que tenien sobre l'art contemporani, l'autoestima els va pujar; la clau és preguntar-los molt i fer-los perdre la por al «Jo no ho sé fer»", resumeix Banal, que com tants altres artistes ha acabat creant amb els alumnes una obra que reflexiona sobre les memòries, les vivències, les metàfores.

03. DEU ANYS DE CONNEXIONS 'EN RESIDÈNCIA'

"Hem après que l'art no és només pintura i escultura. Que les obres d'art es poden fer amb tot, amb tota mena d'objectes. A canviar de context els objectes. A definir conceptes abstractes. El valor de l'art. A ubicar un projecte en el lloc adequat. Hem après a viure en el món de l'art. A transportar la ment a un altre món. A no ser normals. A fer art contemporani. A pensar. A pensar diferent"

04. LA CREACIÓ

SER ARTISTA, UNA POSSIBILITAT

Quan era adolescent, l'escola de dibuix on Mireia c. Saladrigues estava apuntada va tancar. Durant molt de temps no en va trobar una de nova. Després va estudiar belles arts i ara és una artista consagrada de l'escena catalana. L'any 2012 va acceptar la invitació de crear una obra artística amb un grup d'estudiants d'un institut que creu que l'art ha de ser part del currículum escolar.

Per què una persona acaba participant en un projecte artístic. O, més ben dit, per què decideix no fer-ho? Cada persona es relaciona amb l'art d'una manera diferent i, a Mireia c. Saladrigues aquests mecanismes li interessin. La terrassenca porta més d'una dècada enfocant la seva obra artística en aquesta direcció. Tot va començar arran de la publicació del llibre *El poder de la convocatòria* (2011), on mirava de començar a entendre de què depèn que algú decideixi establir vincles amb un projecte artístic o triï passar del tema. Segurament perquè a ella li mou aquesta inquietud, molts dels seus projectes tenen "un altre" com a company de viatge: una dona que era vigilant de museu a *Mi museo*, els visitants d'una exposició a *Abans que els gestos esdevinguin paraules* o el grup d'adolescents que va baixar

ment la terrassenca va ser el que va viure amb els alumnes de l'institut Quatre Cantons [entre ells Irene Rocher, entrevista de la pàgina següent] en el marc del programa En Residència. Traslladar els processos de creació a l'aula diu que implica un "exercici d'inclusió" que és un repte per a tot artista; i fer feina amb el professorat, una manera d'aprendre a "fer aterrar" les reflexions més abstractes que recomana a la resta de creadors. Però si per algun motiu li va resultar especial estar amb aquest grup de joves -de 1r i 2n d'ESO- és segurament perquè la va reconciliar amb el "buit" que ella va sentir quan tot just començava

l'etapa de l'adolescència i l'escola on havia fet dibuix tants anys va tancar d'un any per l'altre. "El meu mestre va marxar a l'estranger amb una beca i recordo no trobar-ne cap altre a Terrassa: no trobar ningú que m'acostés al món de l'art d'aquesta manera i m'ajudés a pensar en quines podien ser les meves opcions de futur", recorda. Deixa entreveure que d'alguna manera crear amb aquests alumnes potser va ser una manera d'ocupar aquella buidor. "Els vaig fer proper un context que potser molts tenen lluny i els vaig parlar de quines podien ser les seves possibilitats en aquest camp si el volen triar", afegeix.

I per això denuncia la manca de programes que, com fa En Residència, acostin la creació artística als instituts. "L'art no és present als centres de secundària. I és importantíssim! Els estudiants tenen una gran capacitat crítica, de construir, d'explorar...", defensa. La seva imatge es mou a batzegades a la pantalla de l'ordinador. Alguna vegada Saladrigues s'ho ha plantejat: "¿I si passo de la universitat i treballo amb instituts?" Diu que a la universitat pots arribar a nivells més profunds de coneixement, però que és a l'institut on estàs "donant oportunitats" perquè altres puguin arribar-hi. De fet, aquell any l'institut Quatre Cantons va rebre un dels premis Ciutat de Barcelona pel seu treball "globalitzat", que es complementa amb sinèrgies amb institucions externes com la de Saladrigues. De moment, però, la terrassenca descarta tornar a les aules de secundària, per ara se'n va a Finlàndia.

L'espectador oblidat

Per acabar l'Skype, una crítica al sector: "Tendim a excloure l'adolescent de les exposicions. L'espectador abstracte que projectem és un adult". Diu que queda feina per fer, però programes com aquest fan reflexionar les institucions artístiques: "Els adolescents tenen una cosa molt especial i és que no han abandonat les seves il·lusions; molta de la gent amb qui treballo és adulta a nivell físic, però adolescent per dins", conclou.

L'ART A L'AULA

SALADRIGUES DENUNCIA QUE S'HAGI EXCLÒS L'ART DE L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

lentament per la rampa interior del Macba per visibilitzar les normes dels museus en el cas de *Txsssst!*, l'obra que va crear el primer cop que va participar amb En Residència. "L'artista ha de tenir una implicació amb la societat", sentència a través de Skype. És a Finlàndia, on es va anar a viure per fer la tesi doctoral. Ja queda lluny aquella Mireia petita de cabells rinxolats i foscos que s'enduïa el bloc de dibuix i un llapis a tots els espais on tocava esperar.

Ningú trobarà cap projecte artístic recent signat per Saladrigues que no reflexioni sobre la interacció que es produeix quan un, de forma buscada o per casualitat, s'acosta a l'art. Però si un procés de creació va marcar especial-

Alumnes i docents de l'institut Quatre Cantons baixen lentament per la rampa interior del Macba. Reflexionen sobre les normes que s'imposen als museus. EN RESIDÈNCIA

05. LA VEU DE L'ALUMNAT

IRENE ROCHER

ESTUDIANT DE DISSENY

“LA MANERA QUE TENEN ELS MUSEUS DE PARLAR D'ART MOLTES VEGADES ET RECORDA QUE TU NO EN TENS NI IDEA”

PERE VIRGILI

A la funda del mòbil, sota el plàstic transparent, on molts joves porten la T10, ella hi té una reproducció reduïda de *Saturn devorant un fill* de Goya. També sota el plàstic, a la part superior, hi té una entrada antiga del Macba aixafada. A l'avantbraç, un tatuatge amb lletra rodona: *fighting*. Irene Rocher té 19 anys i fa segon de la carrera de disseny. Quan va entrar a l'institut, diu que mai s'hauria imaginat que faria res relacionat amb l'art contemporani. Tot va saltar pels aires quan la seva escola –l'institut Quatre Cantons– va omplir els papers per tenir un creador d'En Residència. La curiositat va fer la resta. Així ho va explicar ella durant una classe de la carrera quan el professor en qüestió va convidar-los a compartir una experiència del passat que els hagués transformat. Set anys després, Rocher parla de Marina Abramovic, d'Andrea Fraser, de Mireia c. Saladrigues; com qui parla de Rosalía.

Volis ser advocada, però finalment vas triar el batxillerat artístic. Per què?
La Mireia c. Saladrigues [l'artista d'En Residència] em va ensenyar que l'art té moltes maneres d'interpel·lar la societat més enllà dels pinzells i els quadres. I em va flipar. Això sí, quan vaig prendre la decisió d'estudiar l'artístic vaig haver-me de sentir molts comentaris tipus “Què fas?” Molt menyspreu, sobretot dels companys d'altres batxillerats. Suposo que si durant l'educació obligatòria s'inculqués el valor social que té l'art, canviaria molt la cosa.

Com creus que es podria fer?
Per començar, crec que l'assignatura de plàstica està mal plantejada. Intentar acostar l'art als joves d'aquesta manera no crec que serveixi de gaire. A la majo-

ria no ens interpel·la! Obligar una persona a pintar, què vols que et digui? S'hauria de repensar com introduir l'art en l'educació obligatòria. O almenys dir que existeix...

Ara que estudies disseny, continues sentint aquest menyspreu?

La cosa ha millorat, però igualment segueixo sentint que m'he d'explicar el doble. Molta gent pensa que el que estudio no és útil.

Què és per a tu l'art contemporani?

És una manera de pensar sobre el que ens envolta, de mirar el nostre entorn d'una forma més crítica. Pensa que darrere de cada intervenció hi ha llargs processos de documentació i reflexions sobre temes que ens haurien de preocupar com a societat.

Amb Mireia c. Saladrigues, sobre què vau reflexionar?

Vam analitzar el museu com a institució i quines són les limitacions que s'hi estableixen a dins: no tocar les obres, no córrer, no menjar, no fer soroll... De fet, a la *performance* final vam representar una norma que era al·legal: caminar hipermentalment. Bàsicament vam baixar tots per la rampa del Macba coordinats com un exèrcit, però a pas de tortuga.

Tenies 13 anys. Ho entenies?

I tant, encara que ara amb el temps entenc molt més el que vam fer. La idea era representar l'antinorma per visibilitzar i posar en dubte totes les normes que conviuen en

una institució museística. Per exemple, abans que s'instauraessin aquestes normes, la gent anava al Louvre com qui va al parc: menjant, bevent, corrent, cridant, hi portaven els gossos... No sé ben bé per què va canviar. El filòsof Walter Benjamin va dir després que les obres del museu eren com obres religioses perquè ens hi relacionem com si tinguessin una aura. Ens quedem allà mirant-les, les venerem.

Per a una persona jove com tu, hauria de ser així els museus?

A veure, a mi ja m'agraden així, però jo entenc que a molta gent un museu se li faci llunyà. Crec que la institució té una manera de comunicar-se que fa que la gent no la visiti.

Quina?

¿Tu no has sentit mai a dir que les persones que van als museus són cultes? Doncs aquest

imaginari ja crea una barrera. Imagina't com se sent un jove que no ha tingut cap contacte amb l'art contemporani o qualsevol tipus d'art. Si el museu et transmet aquesta idea és natural que te n'allunyis. Penses: “Per què hi he d'anar si no entendre res i m'hi sentiré desplaçat?” És molt subtil, i segur que ho fan sense voler, però la manera que tenen de parlar de l'art moltes vegades et recorda que tu no en tens ni idea. No t'interpel·la. Quan és mentida: tothom pot comprendre l'art contemporani si li expliquen bé.

Com t'hauria de fer sentir la visita a un museu?

¿T'has fixat mai què fa la gent quan circula per una sala? Es posen les mans al dar-

rere, s'agafen la barbeta com fent-se els interessants, porten el fulletó enrotllat a la mà... La gent va molt cohibida quan està en un museu. Tot hauria de ser molt més fluid. Visitar un museu t'hauria de fer sentir més lliure, no cohibida. I això val per als joves i per a tothom!

Alguna idea de com fer-ho?

Potser començaria perquè el missatge fos més clar. Hi ha una artista que es diu Andrea Fraser que en una de les seves obres se'n va al Guggenheim de Bilbao, agafa una audioguia que descriu l'arquitectura de l'edifici i mentre sona es comença a despullar, es refrega contra les parets del museu... Tot per reflexionar sobre el llenguatge dels museus, que sovint és pedant i pot tenir tocs eròtics per moments.

Tots els referents que has mencionat són dones. Busques referents femenins?

Sí, de fet vaig fer un treball acadèmic que es titulava *Només puc entrar al museu despullada?* Era sobre com l'art, al llarg de la història, ha acceptat o rebutjat la dona. Vaig anar als museus de Barcelona a fer un recompte de les dones que hi ha i, comparat amb els homes, són poquíssimes. De fet, el col·lectiu de les Guerrilla Girls segueixen aportant dades actualitzades sobre aquest tema i la cosa tampoc ha millorat tant.

Quin art t'agrada ara?

El disseny especulatiu, que consisteix a agafar una problemàtica que existeix en el present i, a través d'imaginar-se què passarà en el futur, et fa reflexionar sobre cap on estem anant. És difícil d'explicar, però de fet ara és el boom d'això. Per exemple, sobre el fet que cada vegada dormim menys, un artista va projectar una casa sense habitacions.

06. ELS ROSTRES D'UNA OBRA COL·LECTIVA

EL PROFESSOR: "HE APRÈS A GESTIONAR LA INCERTESA. AL PRINCIPI NECCESSITAVA SABER COM ACABARIA TOT"

■ **JOAN FONTDEGLÒRIA**
professor de llengua i literatura

■ **FITO CONESA**
artista d'obres visuals i sonores

■ **JOAN IVERN**
treballador d'Experimentem amb l'Art

Des de la taula del professor d'una aula del Príncep de Girona, Fito Conesa –l'artista– tecleja a l'ordinador: busca un rèquiem interpretat per la Baltic Sea Youth Philharmonic. Una quinzena d'alumnes es van asseient com volen a les cadires de l'aula; hi ha pocs moments de silenci malgrat la intensitat de l'obra que sona. Conesa explica la consigna: escriure el que els surti de dins mentre escolten fragments de música. Joan Fontdeglòria –el professor, de llengua i literatura i alhora cap d'estudis– mentrestant fa la ronda per les taules, sap com funcionen i els ajuda a concentrar-se. Joan Ivern –el mediador– també hi és i els observa. Ell ha vingut abans per prendre un cafè amb Conesa, ho fan sovint: "La comunicació ha de ser constant en processos com aquest". Les residències també són adults aprenent a crear de manera col·lectiva.

La residència va començar al setembre, ara ja s'acosta el final de curs. Com ho porteu?

Fito Conesa: Crec que hem aconseguit funcionar bé, tant nosaltres tres com els alumnes. És cert que hi ha dies que rendeixen més a nivell de producció, però aquí no ens movem en termes de productivitat, sinó de crear i de no sotmetre tot el procés a un final.

Però a final de curs presentareu alguna cosa, oi?

F.C.: Sí, sempre som conscients que hi ha un final! Però el que intentem és que el procés sigui tan autèntic com es pugui, malgrat que hi hagi meteorits que hi impactin. Siguin exàmens, el nostre cos, com es troba cadascú aquell dia...

Joan Ivern: També és cert, però, que l'alumnat al principi espera aquest moment de començar a fer quan, en realitat, estem creant des del setembre. Des del primer dia hem buscat maneres de construir espais de relació col·lectiva, amb

FOTOS: PERE VIRGLI

els consensos i les friccions que això comporta.

F.C.: Bé, i si funciona més o menys, de vegades també té a veure amb com gestiono jo les meves expectatives. De fet, la sessió d'avui [d'escriptura lliure amb músiques de fons, una tècnica que el mateix Conesa utilitza per crear] pensava que aniria pitjor perquè era el primer cop que em mostrava davant dels alumnes com "Jo soc això". I a mi no m'agrada gaire compartir la meua intimitat creativa...

Joan Fontdeglòria: Sí, però des del primer dia que vas aterrar, tu et vas obrir, Fito. I ràpidament ells van veure que els tractaves amb un "Relaxem-nos, que aquí venim a estar bé". El Fito ha anat teixint una relació amb els alumnes molt propera, sobre tot perquè els dona referents que ells ni

s'imaginaven que poguessin ser referents! Pensa que els referents que donem als centres educatius acostumen a estar una mica allunyats de la realitat dels alumnes.

Durant la classe el Fito també els ha parlat dels microplàstics i el canvi climàtic. ¿L'art que visibilitza injustícies, que remou consciències, és una bona via per seduir el món adolescent?

F.C.: Jo crec que sí. Pensa en YouTube. Per a nosaltres Bill Viola era un super-videoartista que era *allà* [assenyala el buit] i ara és a YouTube. YouTube ha creat una *tabula rasa* en què tot hi té cabuda: el videoart, la publicitat, un curt, llenguatges més abstractes... I per a ells no hi ha distinció: poden reproduir un vídeo de Chris Cunningham i un vídeo fet per un

EL PROFESSOR

"AL PRINCIPI PENSAVA: «AQUEST TIO SERÀ TAN ARTISTA QUE NO HI HAURÀ MANERA D'ENDREÇAR RES»"

noi jove, l'un darrere l'altre. La nostra funció és mostrar-los que hi ha maneres diferents de fer. Al final el que els estàs oferint com a artista no és més que un filtre d'Instagram, una nova manera de mirar a través de l'art de la qual ells poden apropiarse (o no).

Joan, a l'hora de buscar l'artista, ¿vau tenir en compte aquesta manera que té el Fito d'aproximar-se a l'art?

J.I.: Des d'Experimentem amb l'Art no volíem l'artista que arriba per il·luminar l'alumnat amb el seu saber. Buscàvem aquell professional que realment diu: "Ens situarem tots a un nivell com més proper millor i, a partir d'aquí, passi el que passi, provarem de crear alguna cosa col·lectiva". Buscàvem l'artista que, en diàleg amb els docents, la mediació i l'alumnat, pensés una obra col·lectiva.

F.C.: També és cert que la relació que els alumnes tenen amb el Joan i l'Òscar –el segon professor implicat– t'ubica en un lloc molt còmode per crear perquè creuen en la llibertat de generar un marc de flexibilitat dins de la institució educativa.

Així sembla tot perfecte...

J.F.: Però no tots els artistes que hem tingut han encaixat igual, eh? Aquesta és la tercera residència que fem. Però si aquesta està anant especialment bé és perquè el curs passat els alumnes van poder triar fer aquesta matèria quan se'ls va demanar per les optatives d'aquest l'any. Vam posar-li *Projecte de creació*, encara que no

66% DELS INSTITUTS PÚBLICS DE BARCELONA D'ençà que va començar el 2009, 42 centres d'ESO públics han participat en el programa En Residència. La convocatòria és pública

podíem garantir que tinguéssim la residència, però això és una altra cosa...

Esclar, pot ser que En Residència no esculli el teu centre.

J.F.: Exacte. És cert que aquest any han ampliat el projecte a molts més centres, però seria meravellós que arribés el punt que el procés creatiu amb un artista ja formés part del currículum de tots els centres de secundària. Però això hauria de venir del departament o d'on sigui.

Quin canvi produeix en l'alumnat?

J.F.: Es van desinhibint i això es va escampant pel centre. Ens va superbé tenir algú que ens generi tots aquests processos a l'institut, perquè d'una altra manera no apareixen. Durant molts anys els instituts hem viscut d'esquena a moltes coses. Ara és temps d'obrir portes. Algú algun cop ha dit que hem de tirar a terra els murs que ens envolten. Hem de ser esponges: que vinguin les famílies, altres entitats, projectes com aquest...

Quan arriba un projecte així posa de cap per avall el centre?

J.F.: No.

Gens?

J.F.: Zero. Què necessiteu? Dues hores seguides? Som-hi.

F.C.: En aquest cas sí que hi ha molta flexibilitat i si ens hem d'allargar o fer alguna sortida mai hi ha problemes.

J.I.: Sí. Però que el Joan sigui el cap d'estudis hi ajuda.

Dèieu que l'alumnat es desinhibeix. Què voleu dir?

J.F.: Doncs que es redefeixen les relacions a l'aula, que s'horitzontalitzen els vincles. Tot i que el concepte de jerarquia el tenen ficat aquí [s'assenyala el cap], eh?

J.I.: Va costar sessions fins que van deixar de col·locar les cadires per files, com marcant la jerarquia.

J.F.: Però és que als adults també ens passa. S'està molt a gust a la nostra zona de confort.

A vosaltres també us està canviant?

F.C.: Jo pensava que seria molt més complicat crear en un institut. I no. M'ha canviat la perspectiva contaminada que tenia de l'escola com un espai tancat. Aquesta mena de projectes fan que canviïs la manera d'acostar-te a l'escola i de relacionar-te amb el món adolescent.

J.I.: Jo crec que estem aprenent a gestio-

L'ARTISTA

"ELS ADOLESCENTS SÓN PERSONES QUE ESTAN VIVINT TEMPORALMENT A UNA INTENSITAT DIFERENT"

nar aquest coneixement que es va construint, i que és col·lectiu. Posar en comú no vol dir que tots pensem el mateix. Per a mi, és acollir la diversitat. Avui, quan tocava compartir aquest escrit tan íntim i personal que han elaborat, hi ha hagut alumnes que no han volgut parlar i s'ha respectat. **J.F.:** Això és cert: hi ha docents que volen que tota la classe aconsegueixi el mateix objectiu. Però potser no cal. Ha de parlar qui se senti més a gust, sense forçar. Després tothom hi acaba entrant de la manera que se sent més còmode.

I tu, Joan, què estàs aprenent?

J.F.: Mira, la meua obsessió era posar ordre. Al principi pensava: "Aquest tio serà tan artista que no hi haurà manera d'endregar res". Jo necessitava saber que passaria, quin era l'objectiu final de tot això.

J.I.: És la lògica de la productivitat que dèiem.

J.F.: Sí, però al final tot va fluir: hem mirat el cronograma només dues vegades i l'hem complert.

¿Però tu has canviat la teua manera de fer classe arran d'aquesta experiència?

J.F.: Mira, el que sí que he canviat és la gestió d'aquesta incertesa. És cert que els aprenentatges als instituts estan canviant a favor dels procediments més que no pas dels conceptes, però encara ens queda feina per fer.

F.C.: Jo volia dir que no és la primera vegada que treballa amb adolescents, però sí la primera que no estic nerviós ni incòmode quan he de venir al centre.

J.I.: Potser perquè la responsabilitat és compartida.

J.F.: Sí, encara que també quan hi ha una situació complexa a l'aula qui actua són els professors del centre perquè coneixen millor l'alumnat.

¿Per ser el referent de l'escola d'una residència, s'ha de ser d'una pasta especial?

J.F.: La idea és que tots els professors puguin fer-ho. L'important és que un sàpiga el que té al davant.

F.C.: Per a mi els adolescents són només persones que temporalment estan vivint amb una intensitat diferent.

J.I.: Sí, s'ha d'entrar a l'aula des de l'honestat, sempre.

J.F.: No és màgia tampoc, eh? Pensa en els records i els aprenentatges que conserves de l'institut i segur que els relaciones amb vincles humans. Segur.

L'ART DE TRANSFORMAR-SE A L'INSTITUT

FANNY FIGUERAS CUBELLS

professora a l'Institut Moisès Broggi, va participar a En Residència el curs 2010-11

L'art s'hauria d'acostar a les escoles i instituts més sovint de la mà de projectes de llarga durada. Perquè un procés de creació artística té una estreta relació amb un procés d'ensenyament-aprenentatge. Acostar l'alumnat a l'art és necessari, però quan és l'art qui s'acosta a l'alumnat, llavors és transformador. Així oferim l'oportunitat de viure, sentir, palpar i emocionar amb i des de l'art.

L'artista Mar Arza, amb qui vaig participar en el programa En Residència, a la seva valoració final del projecte va escriure un text preciós titulat *L'escriptura amagada al cos*, que en un paràgraf deia: "Aquest procés va ser sobretot porta d'entrada a la capacitat de metaforitzar, perquè és aquesta capacitat la que ens ajuda a desenganxar-nos de la realitat per establir relacions insospitades, a imaginar, a capgirar la façana plana del que ens envolta, a albirar les llavors de la creativitat".

Projectes com En Residència ajuden el professorat a albirar llavors, a trencar rutines, a desfer organitzacions rígides, a tenir present el procés per sobre del resultat, a bastir ponts de relació i confiança a parts iguals entre alumnat, professorat, creadors i entitats mediadores. Hem après conceptes des de la pràctica, no han sigut els conceptes els que ens han portat a fer pràctica. La creació artística és una font inesgotable de coneixement.

Aquella experiència, d'ara fa nou anys, també em va fer reflexionar sobre el paper de l'art a l'escola. Sobre la importància d'emocionar-nos treballant, sobre la màgia i els vincles que es generen en les relacions d'un grup. Ho dèiem: quan l'art ens interpel·la, ens transforma. I l'art a l'escola hauria d'entrar per la porta gran i no sortir-ne. Tot l'alumnat hauria de tenir el dret a viure la creació artística en la seva diversitat de llenguatges.

Afavorir la creació en escoles i instituts és revelar les capes creatives de les persones. Amb En Residència, jo també he trobat un espai per pensar.

EL MEDIADOR

"NO VOLÍEM L'ARTISTA QUE ARRIBA PER IL·LUMINAR L'ALUMNAT AMB EL SEU SABER"

EXPOSICIÓ CENTRE D'ART CONTEMPORANI - FABRA I COATS
12.04 — 30.06.19

AQUÍ HEM TROBAT UN ESPAI PER PENSAR

10 anys —

**CREADORS
EN RESIDÈNCIA
ALS INSTITUTS
DE BARCELONA**

38 INSTITUTS: Barcelona-Congrés, Barri Besòs, Bernat Metge, Bosc de Montjuïc, Collserola, Costa i Llobera, Doctor Puigvert, Fort Pius, Francisco de Goya, Infanta Isabel d'Aragó, Jaume Balmes, Joan Boscà, Joan Brossa, Joan Coromines, Joan d'Àustria, Joan Fuster, Joan Salvat-Papasseit, Josep Comas i Solà, Josep Pla, Juan Manuel Zafra, Les Corts, Lluís Domènech i Montaner, Maria Espinalt, Menéndez y Pelayo, Milà i Fontanals, Moisès Broggi, Montjuïc, Narcís Monturiol, Pau Claris, Poeta Maragall, Príncep de Girona, Quatre Cantons, Sant Andreu, Secretari Coloma, Serrat i Bonastre, Vall d'Hebron, Valldemossa, Vila de Gràcia

Margarita Andreu Martí Anson Eduard Arbós Maria Arnal Mar Arza Josep Maria Balanyà Isabel Banal Erick Beltrán David Bestué Big Bouncers Luis Bisbe **1.362 JOVES** Xavier Bobés Luz Broto Btoy Tom Carr Alícia Casadesús Vicens Casassas Daniel Chust Peters Antoni Clapés Cristina Clemente Lúa Coderch Edu Comelles Antònia Del Río Domènec Pep Duran Jorge Dutor Escarlata Circus Laia Estruch Enric Farrés Duran Robert Ferrer i Martorell Jaume Ferrete Marta Galán Ana Garcia-Pineda Toni Giró Gerard Guix Cristian Herrera Indi Gest Víctor Jaenada Jeleton Salvador Juanpere L'Automàtica La Calòrica LaCol Marc Larré Rodrigo Laviña Laura Llanelli Francesca Llopis Lolo & Sosaku loscorderos.sc Makea Tu Vida Àngels Margarit **82 CREADORS** Toni Mira Jordi Mitjà Mariona Moncunill Guillem Mont de Palol Antonio R. Montesinos Iván Morales Mariona Naudin Pere Noguera Nutcreatives Jordi Oriol Daniela Ortiz Anna Pantinat Perico Pastor Josep Pedrals Aimar Pérez Galí Jaume Pitarch Fernando Prats **116 DOCENTS** Montse Rodríguez Mònica Roselló Francesc Ruiz Lluís Sabadell Artiga Mireia c. Saladrigues Martí Sales Societat Doctor Alonso Montserrat Soto Helena Tornero Francesc Torres Ricardo Trigo Pep Vidal ZA!

 **BARCELONA
CULTURA**

**Ajuntament de
Barcelona**

